

**STRATEGIJA RAZVOJA SISTEMA SOCIJALNE I DJEČJE ZAŠTITE
ZA PERIOD OD 2018. DO 2022. GODINE**

Podgorica, septembar 2017. godine

Skraćenice

CG Crna Gora

EU Evropska unija

MRSS Ministarstvo rada i socijalnog staranja

MPS Ministarstvo prosvjete

MZ Ministarstvo zdravlja

ZSDZ Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

ZZZCG Zavod za zapošljavanje Crne Gore

UIP Uprava za inspekcijske poslove

JUSDZ Javne ustanove socijalne i dječje zaštite

CSR Centar za socijalni rad

ZO Zajednica opština

LSU Lokalna samouprava

OCD Organizacija civilnog društva

UN Ujedinjene nacije

UNICEF Dječji fond Ujedinjenih nacija

UNDP Program Ujedinjenih nacija za razvoj

ISSS Informacioni sistem socijalnog staranja

Sadržaj

<i>Uvod</i>	4
<i>Pravni okvir</i>	5
<i>Prikaz stanja</i>	7
<i>Socijalni karton – Informacioni sistem socijalnog staranja</i>	15
<i>Razlozi za donošenje nove strategije</i>	17
<i>Vizija</i>	17
<i>Ciljevi</i>	17
<i>Mjere i zadaci</i>	18
<i>Primjena i koordinacija</i>	21
<i>Praćenje i ocjenjivanje</i>	21
<i>Akcioni plan</i>	22
<i>Sredstva za primjenu Strategije</i>	23
<i>Akcioni plan za 2018. godinu za sprovođenje Strategije razvoja sistema socijalne dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine</i>	24

UVOD

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine (u daljem tekstu: Strategija) sa Akcionim planom za 2018. godinu za sprovođenje Strategije donosi se u cilju unapređenja kvaliteta života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihovog osnaživanja za samostalan i produktivan život.

Vlada Crne Gore, u procesu preuzimanja neophodnih aktivnosti na poboljšanju socijalno-ekonomskog položaja građana, dosljedno se opredjeljuje za jasno strateško planiranje s ciljem da se unaprijedi položaj građana u oblasti socijalne i dječje zaštite. Osnov za donošenje Strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine jeste Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore", br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 1/17, 31/17, 42/17 i 50/17), kojim je propisano da se socijalna i dječja zaštita ostvaruje u skladu sa strateškim dokumentima, kojima se utvrđuju dugoročni ciljevi i prioriteti razvoja socijalne i dječje zaštite. Strateška dokumenta čine programi koje je potrebno realizovati u cilju unapređenja socijalne i dječje zaštite. Vlada Crne Gore usvojila je Strategiju razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2008. – 2012. godine, a po isteku perioda na koji se ova Strategija odnosila, Vlada Crne Gore usvojila je Strategiju razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2013. – 2017. godine.

Za potrebe izrade nove strategije, urađena je „Analiza primjene Strategije socijalne i dječje zaštite za period 2013. – 2017. godine”, uz stručnu i tehničku pomoć UNICEF-a.

Kao članica UN i Savjeta Evrope, Crna Gora reformu sistema socijalne i dječje zaštite mora razvijati imajući u vidu prava, normative i standarde utvrđene međunarodnim dokumentima.

Evidentan je napredak koji Crna Gora ostvaruje u procesu evropskih integracija. Do sada je otvoreno 26 pregovaračkih poglavlja, od kojih su 2 privremeno zatvorena. Od svih država u regionu na putu ka članstvu u Evropsku uniju, Crna Gora je najviše napredovala. Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore koordinator je za sprovođenje aktivnosti za poglavlja 19 i 2, a intenzivno radi na ispunjavanju kriterijuma za zatvaranje poglavlja 19. U Briselu je 13. decembra 2016. godine otvoreno poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, a fokus je stavljen na ispunjavanju završnih mjerila za ovo poglavlje.

U izradi Strategije učestvovala je međuresorna Radna grupe, sastavljena od predstavnika: Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva finansija, Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, Uprave za inspeksijske poslove – Odsjeka inspekcije socijalne i dječje zaštite, Zajednice opština i predstavnik nevladine organizacije koja se bavi socijalnom i dječjom zaštitom.

PRAVNI OKVIR

Reformski procesi u socijalnoj i dječjoj zaštiti zasnovani su na brojnim međunarodnim dokumentima, od kojih su najznačajniji:

- Povelja o osnovnim pravima,
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima,
- Revidirana Evropska socijalna povelja,
- Dodatni protokol Evropske socijalne povelje,
- Protokol o izmjenama Evropske socijalne povelje,
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije,
- Konvencija UN o pravima djeteta,
- Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom,
- Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama,
- praksa Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu,
- praksu UN Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava i dr.

Ova Strategija izrađena je uz uvažavanje preporuka UN Komiteta za prava djeteta, kako bi Crna Gora ostvarila napredak u ostvarivanju prava garantovanih Konvencijom.

U okviru nacionalnog zakonodavstva, primjenjuju se sljedeći zakoni i podzakonski akti:

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji je u najvećoj mjeri usklađen s međunarodnim standardima i obavezama preuzetim ratifikacijom međunarodnih ugovora, prije svega onima koji se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda. Zakonom su propisana osnovna materijalna davanja i usluge u oblasti socijalne i dječje zaštite. Ovim zakonom realizuju se opredjeljenja koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje i uvođenje novih usluga socijalne i dječje zaštite u uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera. Propisani su normativi i standardi u oblasti usluga socijalne i dječje zaštite, propisan je postupak licenciranja stručnih radnika i pružalaca usluga i postupak akreditacije programa obuke. Izvršena je reorganizacija pojedinih centara za socijalni rad, a takođe su osnovani i novi centri za socijalni rad, kako bi građani imali bolju pristupačnost pravima iz socijalne i dječje zaštite.

U skladu sa Zakonom, donijeti su podzakonski akti, kojima je propisana organizacija i način rada u centrima za socijalni rad, stručni poslovi u oblasti socijalne i dječje zaštite, standardi usluga socijalne i dječje zaštite, sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti i druga pitanja od uticaja na funkcionisanje sistema socijalne i dječje zaštite, od kojih su najznačajniji:

- Pravilnik o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad („Sl. list Crne Gore”, br. 58/13, 30/15 i 17/16),
- Pravilnik o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list Crne Gore”, br. 56/13, i 14/14),

- Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite („Sl. list Crne Gore”, broj 34/15),
- Pravilnik o obavljanju pripravničkog staža kod pružaoca usluga socijalne i dječje zaštite („Sl. list Crne Gore”, broj 22/15),
- Pravilnik o uslovima, programu i načinu polaganja stručnog ispita u socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list Crne Gore”, broj 24/15),
- Pravilnik o standardima za akreditaciju programa obuke, odnosno programa pružanja usluge, načinu sprovođenja postupka akreditacije programa i sadržaju i obliku sertifikata („Sl. list Crne Gore”, broj 34/15),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja („Sl. list Crne Gore”, br. 19/14 i 15/16),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu-skloništu („Sl. list Crne Gore”, br. 26/14 i 17/16),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga, normativima i minimalnim standardima usluga smještaja djece i mladih u ustanovu i malu kućnu zajednicu („Sl. list Crne Gore”, br. 43/14, i 21/16),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja odraslih i starih lica („Sl. list Crne Gore”, br. 58/14 i 21/16),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Sl. list Crne Gore”, broj 30/15),
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima savjetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga („Sl. list Crne Gore”, broj 32/15),
- Pravilnik o bližim uslovima za obrazovanje, sastav i način rada socijalno-ljekarske komisije („Sl. list Crne Gore”, broj 44/14),
- Pravilnik o medicinskim indikacijama za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje, dodatka za njegu i pomoć, ličnu invalidninu i naknadu zarade za rad s polovinom punog radnog vremena („Sl. list Crne Gore”, broj 58/14),
- Pravilnik o službenoj legitimaciji stručnih radnika centra za socijalni rad („Sl. list Crne Gore”, broj 59/14),
- Pravilnik o bližim uslovima za ostvarivanje osnovnih materijalnih davanja iz socijalne i dječje zaštite,
- Pravilnik o visini sredstava za razvoj, odnosno finansiranje usluga socijalne i dječje zaštite i kriterijumima za njihovu raspodjelu („Sl. list Crne Gore”, broj 42/15),
- Pravilnik o kriterijumima i mjerilima za učešće korisnika, roditelja odnosno srodnika u plaćanju troškova usluga podrške za život u zajednici, savjetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga i usluga smještaja („Sl. list Crne Gore”, broj 77/15),

- Pravilnik o kriterijumima i mjerilima za utvrđivanje cijena usluga dnevnog boravka, pomoći u kući i personalne asistencije, koje obezbjeđuje država („Sl. list Crne Gore”, broj 75/15).

Zakonom o povlastici na putovanje lica s invaliditetom („Službeni list CG”, br. 80/08, 40/11 i 10/15) licima s invaliditetom omogućen je dodatni oblik zaštite u skladu sa članom 68 Ustava Crne Gore, kojim se jamči posebna zaštita lica s invaliditetom. Zakonom je propisano da lice s invaliditetom ima pravo na povlasticu na 12 putovanje u drumskom i željezničkom saobraćaju na teritoriji Crne Gore u toku kalendarske godine. Pravo na povlasticu na putovanje ima i pratilac lica s invaliditetom. Lice s invaliditetom, koje je u radnom odnosu, ima pravo i na povlasticu na putovanje od mjesta stanovanja do mjesta rada, kao i povratak u mjesto stanovanja. Korisnik povlastice na putovanje i njegov pratilac imaju pravo na naknadu novčanih sredstava u visini cijene vozne karte.

Zakonom o kretanju lica s invaliditetom uz pomoć psa pomagača („Službeni list CG”, br. 76/09 i 40/11) uređuje se pravo lica s invaliditetom da sa psom pomagačem koristi prevozna sredstva u drumskom, željezničkom, pomorskom i vazdušnom saobraćaju, imaju pristup i boravak na javnom mjestu i slobodan pristup i boravak u radnom prostoru.

Od nacionalnih propisa, primjenjuju se i: Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Sl. list Crne Gore“, br.3/16, 39/16 i 2/17), Zakon o zdravstvenom osiguranju („Sl. list Crne Gore”, br. 6/16, 2/17 i 22/17), Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Sl. list Republike Crne Gore ", br. 54/03, 39/04, 61/04, 79/04, 81/04, 29/05, 14/07, 47/07, 12/07 i 13/07 i „Sl. list Crne Gore”, br. 79/08, 14/10, 78/10, 34/11, 39/11, 40/11, 66/12, 36/13, 38/13, 61/13, 6/14, 60/14, 10/15, 44/15, 42/16 i 55/16), Porodični zakon („Sl. list Republike Crne Gore“, broj 1/07 i „Sl. list Crne Gore“ broj 53/16), Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku („Sl. list Crne Gore“ broj 64/11), i dr.

Prikaz stanja

Oblast socijalne i dječje zaštite uređena je Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji je donijet u junu 2013. godine i više puta je mijenjan i dopunjavan, i to: 2015, 2016. i 2017. godine.

Pozitivni efekti Zakona u značajnoj mjeri narušeni su donošenjem Zakona o dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list CG”, broj 42/15), kojim je uvedeno novo pravo na naknadu po osnovu rođenja troje ili više djece, na predlog grupe poslanika Skupštine Crne Gore, a koji je počeo s primjenom 1. januara 2016. godine. Takođe, na predlog grupe poslanika, Skupština Crne Gore, u avgustu 2016. godine, donijela je Zakon o dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list CG”, broj 66/16), kojim je propisano da pravo na dodatak za djecu može ostvariti dijete koje pohađa osnovnu ili srednju školu, pod uslovom da mu roditelji ne primaju socijalna i materijalna davanja po bilo kom osnovu, a nalaze se na evidenciji Zavoda za zapošljavanje kao nezaposlena lica.

Takođe, 29. decembra 2016. godine, Skupština Crne Gore je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kojim je propisano da se naknada po osnovu rođenja troje ili više djece, za ženu koja

rodi troje djece i ostvari najmanje 25 godina radnog staža, odnosno žena koja rodi četvoro ili više djece i ostvari najmanje 15 godina radnog staža utvrđuje u visini od 264 eura mjesečno, odnosno za ženu koja rodi troje ili više djece, a koja se nalazi na evidenciji Zavoda za zapošljavanje najmanje 15 godina u visini od 144 eura mjesečno, kao i način usklađivanja naknada. Navedenim zakonom odložena je primjena odredbe Zakona koja se odnosi na pravo na dodatak za djecu, odnosno propisano je da će se primjenjivati od 1. jula 2017. godine.

U skladu s Programom rada Vlade Crne Gore u II kvartalu 2017. godine donijet je Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Sl. list CG“, broj 42/17), koji je stupio na snagu 1. jula 2017. godine, kako bi se oblast socijalne i dječje zaštite dodatno unaprijedila. Jedan od razloga za donošenje ovog zakona je i izvršenje Odluke Ustavnog suda Crne Gore od 19. aprila 2017. godine, u predviđenom roku, kojom su ukinute odredbe ovog zakona koje se odnose na naknade po osnovu rođenja troje ili više djece.

Izmjenama i dopunama Zakona precizirani su uslovi za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje. Roditelji sposobni za rad, koji izdržavaju dijete, izuzev ako je dijete korisnik dodatka za njegu i pomoć, ostvaruju pravo na materijalno obezbjeđenje u trajanju tokom cijele godine, a ne do 9 mjeseci godišnje, kako je bilo propisano. Propisani su blaži uslovi za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje, koji se odnose na vlasništvo stočnog fonda za pojedince i porodice koji žive u ruralnom području, čime će se porodice motivisati da ostanu da žive na selu. U tom smislu, definisano je uslovno grlo koje čini krava, odnosno bik, odnosno konj, odnosno dvije junice, odnosno 10 ovaca, odnosno 10 koza, odnosno pet svinja i da se pravo može ostvariti ako pojedinac odnosno porodica nema u vlasništvu više od dva uslovna grla.

Izmjenama i dopunama Zakona propisano je da korisnici koji ostvaruju pravo na ličnu invalidninu i dodatak za njegu i pomoć, i budući korisnici, ostvaruju jedno pravo na ličnu invalidninu u visini od 178,19 eura.

Izmjenama i dopunama Zakona povećana je visina prava na dodatak za djecu za 20%, koji iznosi mjesečno za dijete korisnika materijalnog obezbjeđenja 23,68 eura; za korisnika dodatka za njegu i pomoć 31,87 eura; korisnika lične invalidnine 39,57 eura; bez roditeljskog staranja 39,57 eura i za dijete čiji je roditelj, usvojlac, staralac ili hranitelj, kao korisnik materijalnog obezbjeđenja zasnovao radni odnos na osnovu individualnog plana aktivacije 23,68 eura. Takođe, brisana je odredba člana kojim je propisano da pravo na dodatak za djecu može ostvariti dijete koje pohađa osnovnu ili srednju školu, pod uslovom da mu roditelji ne primaju socijalna i materijalna davanja po bilo kom osnovu, a nalaze se na evidenciji Zavoda za zapošljavanje kao nezaposlena lica.

Izmjenama i dopunama Zakona povećana je visina prava na naknadu za novorođeno dijete za 20% za roditelja, usvojioca, staraoca ili hranitelja korisnika prava na materijalno obezbjeđenje koji može ostvariti pravo na jednokratnu naknadu za novorođeno dijete u iznosu od 130,88 eura, dok je za ostale građane iznos naknade ostao na postojećem nivou od 109,07 eura.

Izmjenama i dopunama Zakona povećana je visina prava na naknadu po osnovu rođena djeteta za 20% za roditelja koji je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje i studenta, koja iznosi 79,03 eura.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana su prava iz socijalne i dječje zaštite koja imaju za cilj unapređenje kvaliteta života i osnaživanje za samostalan i produktivan život pojedinca i porodice. Prava iz socijalne i dječje zaštite su osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite.

Djelatnost socijalne i dječje zaštite obavljaju ustanove socijalne i dječje zaštite, u skladu sa Zakonom, koje se mogu osnovati kao javne ili privatne. Javne ustanove su: centar za socijalni rad, ustanova za djecu i mlade, ustanova za odrasla i stara lica i ustanove za odmor i rekreaciju. Djelatnost u oblasti socijalne i dječje zaštite, odnosno pojedine usluge može pružati i organizacija, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice.

Navedenim zakonom utvrđene su visine materijalnih davanja iz oblasti socijalne i dječje zaštite, kao i usklađivanje visine naknada polugodišnje (1. januara i 1. jula tekuće godine) s kretanjem troškova života i prosječne zarade zaposlenih na teritoriji Crne Gore, na osnovu statističkih podataka za prethodno polugodište, u procentu koji predstavlja zbir polovine procenta rasta, odnosno pada troškova života i polovine procenta rasta, odnosno pada zarada. Zakonom je propisano, ukoliko dođe do negativnog usklađivanja, da se ne usklađuju visina osnova za ostvarivanje materijalnog obezbjeđenja i visina materijalnih davanja.

U skladu s Odlukom o usklađivanju visine osnova za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje i visine materijalnih davanja iz socijalne i dječje zaštite („Službeni list CG”, broj 51/17), visina materijalnih davanja iznosi: materijalno obezbjeđenje za pojedinca odnosno porodicu koji nemaju prihoda od 66,68 eura za pojedinca do 126,77 eura za porodicu sa pet i više članova, za lica koje je bilo dijete bez roditeljskog staranja 126,77 eura, za korisnika lične invalidnine 180,42 eura. Visina lične invalidnine za lica koje nije korisnik prava za dodatak za njegu i pomoć, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, iznosi 114,25 eura, za korisnika dodatka za njegu i pomoć 66,17 eura, za troškove sahrane 330,91 eura, visina naknade roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu iznosi 195,41 eura, korisnika naknade za novorođeno dijete 110,43 eura, dodatka za djecu za dijete korisnika materijalnog obezbjeđenja 23,98 eura, dodatka za djecu za korisnika njege i pomoći 32,27 eura, dodatka za djecu za korisnika lične invalidnine 40,06 eura, za dijete bez roditeljskog staranja 40,06 eura, dijete čiji je roditelj, usvojlac, staralac, hranitelj, odnosno lice kome je dijete povjereno na njegu, vaspitanje i obrazovanje kao korisnik materijalnog obezbjeđenja zasnovao radni odnos na osnovu sporazuma o aktivnom prevazilaženju nepovoljne socijalne situacije 23,98 eura, po osnovu rođenja djeteta za lica koje je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i redovnog studenta 80,02 eura.

U julu 2017. godine pravo na materijalno obezbjeđenje koristilo je 7.374 porodica sa 22.112 članova, ličnu invalidninu 2.356 lica, dodatak za njegu i

pomoć 13.386 lica, zdravstvenu zaštitu 3.802 lica, troškove sahrane 30 lica, pravo na naknadu za novorođeno dijete 598 lica, dodatak za djecu 5.829 porodica sa 10.876 djece, naknadu roditelju ili staratelju – njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine 1.892 lica, troškove ishrane u predškolskim ustanovama 304 lica, refundaciju naknade zarade i naknadu zarade za porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo 1.745, naknadu po osnovu rođenja djeteta 3.905, refundaciju naknade zarade i naknadu zarade za rad s polovinom punog radnog vremena 14 lica.

U cilju sprovođenja mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja u 2017. godini, potpisan je Sporazum o saradnji Zavoda za zapošljavanje i centara za socijalni rad. Sporazum sadrži zajedničke ciljeve koji se odnose na uspostavljanje ujednačenog pristupa u odnosu na zajedničke korisnike, osiguranje pružanja kvalitetnih i efikasnih usluga na temelju individualnih potreba korisnika u svrhu njihovog zapošljavanja i socijalnog uključivanja i kvalitetniji protok informacija i znanja.

Uvođenjem Informacionog Sistema socijalnog stranja (ISSS) došlo je do smanjenja broja korisnika prava na materijalno obezbjeđenje i prava na dodatak za djecu. U poređenju sa julom 2013. godine kada je bilo 14.066 porodica sa 41.566 članova korisnika materijalnog obezbjeđenja u januaru 2017. godine ovo pravo koristilo je 8.060 porodica sa 24.261 članova. U priodu od januara 2015. do 2017. godine porastao je broj korisnika dodatka za njegu i pomoć sa 10.069 na 15.634 korisnika, dok je broj korisnika ostalih prava ostao na približno istom nivou.

U julu 2017. godine, usluga smještaja djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama pruža se u JU Dječji dom „Mladost“ u Bijeloj, gdje je boravilo 88 djece. Usluga smještaja djece i mladih s poremećajem u ponašanju pruža se u JU Centar „Ljubović“ u Podgorici, gdje je boravilo 16 djece. Usluga smještaja lica s intelektualnim smetnjama i smetnjama autističnog spektra pruža se u JU Zavod „Komanski most“ u Podgorici, gdje je boravilo 113 korisnika. Usluga smještaja odraslih lica s invaliditetom i starih lica pruža se u JU Domu starih „Grabovac“ u Risnu, gdje je boravilo 220 korisnika i JU Domu starih „Bijelo Polje“ u Bijelom Polju, gdje su boravila 144 korisnika. Usluga odmor i rekreacija djece korisnika materijalnog obezbjeđenja i djece bez roditeljskog staranja pruža se u JU „Lovćen – Bečići“, koju je u ljetnjoj sezoni koristilo 3.100 djece, a u zimskoj sezoni 600 djece. Za korisnike za koje se usluga smještaja ne može obezbijediti u Crnoj Gori obezbjeđuje se u ustanovama van Crne Gore. U ustanovama van Crne Gore uslugu smještaja koristila su 63 korisnika.

Usluga porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja obezbjeđuje se: djeci i mladima, trudnici, samohranom roditelju s djetetom do navršene treće godine života, odraslom i starom licu. U julu 2017. godine uslugu porodični smještaj-hraniteljstvo i porodični smještaj koristilo je 426 korisnika.

U 2016. godini za isplatu prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite iz Budžeta Crne Gore izdvojeno je ukupno 106.846.464,70 eura.

Centar za socijalni rad odlučuje o pravima iz socijalne i dječje zaštite, u skladu sa Zakonom. Centar za socijalni rad može osnovati samo država, kao javnu ustanovu, a može se osnovati za teritoriju jedne ili više opština. Centar za socijalni rad: obavlja procjenu stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika, procjenu podobnosti staraoca, hranitelja i usvojioca, izradu i praćenje individualnih planova usluga, rješava u prvom stepenu o zahtjevima za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite, preduzima mjere, pokreće i učestvuje u sudskim i drugim postupcima, vodi evidencije i stara se o čuvanju dokumentacije korisnika i obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom.

U Crnoj Gori organizovano je 13 centara za socijalni rad, i to: JU Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica i opštine u okviru glavnog grada Golubovci i Tuzi, JU Centar za socijalni rad za opštinu Danilovgrad, JU Centar za socijalni rad za opštinu Herceg Novi, JU Centar za socijalni rad za opštine Bar i Ulcinj, JU Centar za socijalni rad za Prijestonicu Cetinje, JU Centar za socijalni rad za opštine Berane, Andrijevića i Petnjica, JU Centar za socijalni rad za opštinu Bijelo Polje, JU Centar za socijalni rad za opštine Mojkovac i Kolašin, JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva, JU Centar za socijalni rad za opštinu Rožaje, JU Centar za socijalni rad za opštine Plav i Gusinje, JU Centar za socijalni rad za opštine Pljevlja i Žabljak i JU Centar za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik.

Tokom 2015. godine, izvršena je reorganizacija centara za socijalni rad u cilju efikasnijeg rada i bolje pristupačnosti pravima iz socijalne i dječje zaštite, na način što je organizovan novi JU Centar za socijalni rad za opštine Mojkovac i Kolašin, kao i JU Centar za socijalni rad za opštinu Danilovgrad, kao i nove Područne jedinice organizovane u Tuzima, Golubovcima, Gusinju, Plavu i Petnjici.

U skladu sa Zakonom, osnovan je Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i Inspekcija socijalne i dječje zaštite.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu osnovan je 2014. godine, imajući u vidu reformu sistema socijalne i dječje zaštite, koja podrazumijeva nov sistem rada u ustanovama socijalne i dječje zaštite i uvođenje sistema kvaliteta u radu tih ustanova. Djelatnost Zavoda je: praćenje kvaliteta stručnog rada i usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite; pružanje stručne supervizijske podrške radi unapređenja stručnog rada i usluga socijalne i dječje zaštite; obavljanje poslova licenciranja stručnih radnika i izdavanje licence za rad u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita; obavljanje stručnih i organizacionih poslova u postupku akreditacije programa obuke, odnosno programa pružanja usluga kojim se obezbjeđuje stručno usavršavanje stručnim radnicima i stručnim saradnicima i pružaocima usluga; donošenje Etičkog kodeksa za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite; istraživanje socijalnih prava i problema, djelatnosti i efekata socijalne i dječje zaštite; izrada analiza i izvještaja i predlaganje mjera za unapređenje u oblasti socijalne i dječje zaštite; razvijanje sistema kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti, koordiniranje razvoja standarda usluga i predlaganje organu državne uprave nadležnom za poslove socijalnog staranja, unapređenje postojećih i

uvođenje novih standarda; učestvovanje u izradi, sprovođenju, praćenju i ocjeni efekata primjene strategija, akcionih planova, zakona i drugih propisa koji se odnose na razvoj djelatnosti socijalne i dječje zaštite; organizovanje stručnog usavršavanja stručnih radnika i stručnih saradnika; sačinjavanje i publikovanje monografije, časopisa i zbornika radova, stručnih priručnika, vodiča, informatora, studija i primjera dobre prakse; informisanje stručne i šire javnosti o sprovođenju socijalne i dječje zaštite, ukazivanje na potrebe i probleme korisnika, a posebno korisnika iz osjetljivih društvenih grupa. Ostvarivanjem navedenih poslova stvaraju se uslovi za kontinuirano stručno usavršavanje stručnih radnika i stručnih saradnika s ciljem da se unaprijedi i postigne bolji kvalitet usluge krajnjim korisnicima.

U prethodnom periodu, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu realizovao je analizu i obuku u vezi s projektom „Pomoć u kući za stare“, analizu usluge dnevni boravak za stara lica na osnovu sprovedene ankete o zadovoljstvu korisnika i analizu JU Dom starih „Bijelo Polje“ na osnovu sprovedene ankete o zadovoljstvu korisnika, zaposlenih i rodbine korisnika. Predstavnicima Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu učestvovali su u izradi individualnih planova za smještaj starih lica u ustanove.

Uprava za inspekcijske poslove – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite uspostavljen je polovinom septembra 2015. godine i vrši poslove koji se odnose na: inspekcijski nadzor nad primjenom zakona, podzakonskih akata i drugih propisa iz oblasti socijalne i dječje zaštite: preduzimanje i izvršenje upravnih i drugih mjera i radnji s ciljem da se otklone utvrđene nepravilnosti i da se poslovanje uskladi s propisima; izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka, podnošenje krivičnih i drugih odgovarajućih prijava (iniciranje postupaka pred nadležnim organima); davanje inicijativa za izmjenu zakona, drugih propisa i opštih akata i predlaganje mjera za unapređivanje stanja u ovoj oblasti nadzora; pripremu analiza, izvještaja i informacija iz djelokruga rada Odsjeka; ostvarivanje saradnje s drugim organima uprave, institucijama i privrednim subjektima; kao i druge poslove iz nadležnosti Odsjeka.

Od uspostavljanja ove inspekcije, inspekcijski nadzor iz oblasti socijalne i dječje zaštite vršen je posebno u pogledu zakonitosti ostvarivanja prava iz socijalne i dječje zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i pravilnicima iz ove oblasti.

U toku 2015. i 2016. godine, inspektori socijalne i dječje zaštite izvršili su ukupno 298 inspekcijskih pregleda, od čega redovnih 100, 70 po podnijetim inicijativama i 128 kontrolnih nadzora. Po predmetu nadzora, od uspostavljanja inspekcije, ukupno je izvršeno 317 nadzora, od čega se 163 odnose na osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti, 72 na osnovna materijalna davanja u dječjoj zaštiti i 82 na oblast usluga socijalne i dječje zaštite.

Za unapređenje položaja starih lica s invaliditetom, u Crnoj Gori obrazovan je Savjet za brigu o licima s invaliditetom. Savjet čine predstavnici resornih ministarstava, državnih organa i institucija i predstavnika NVO sektora koji se

bave pravima lica s invaliditetom. Zadatak Savjeta je zaštita i unapređenje lica s invaliditetom u oblastima socijalne i zdravstvene zaštite, vaspitanje i obrazovanje, radno osposobljavanje i zapošljavanje, iniciranje donošenja propisa za razvoj i unapređenje prava lica s invaliditetom, predlaganje mjera za poboljšanje kvaliteta života ovih lica, informisanje javnosti o pravima, mogućnostima i potrebama lica s invaliditetom u cilju uklanjanja predrasuda i barijera u odnosu na ta lica.

Za unapređenje prava djeteta formiran je Savjet za prava djeteta. Zadatak Savjeta je da prati izvršavanje obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava djeteta; štiti i unaprijeđuje prava djeteta u oblasti socijalne i dječje zaštite, zdravstvene zaštite, vaspitanja i obrazovanja i drugim oblastima od značaja za zaštitu prava i interesa djeteta; prati primjenu propisa koji se odnose na zaštitu prava djeteta; inicira donošenje propisa za unapređenje i zaštitu prava djeteta; unaprijeđuje saradnju s lokalnom samoupravom u procesu implementacije i zaštite prava djeteta; unaprijeđuje saradnju s nevladinim organizacijama u procesu implementacije i zaštite prava djeteta; upoznaje javnost o pravima djeteta i obavještava o stanju prava djeteta.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji s kancelarijom UNDP u Crnoj Gori, realizovalo je projekat „*Pomoć u kući za stare*“ koji je uspješno implementiran u 16 opština u Crnoj Gori. Prije početka realizacije projekta, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu organizovao je pet obuka za koordinatore i geronto domaćice, koje su održali stručni radnici iz JU Dom starih „Grabovac“ iz Risna, u saradnji sa zaposlenima iz Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu. Projektom je obuhvaćeno oko 1200 korisnika i 120 geronto domaćica, po sljedećim opštinama: Bijelo Polje (15 geronto domaćica), Danilovgrad (9 geronto domaćica), Nikšić (21 geronto domaćica), Šavnik (2 geronto domaćice), Plužine (2 geronto domaćice), Pljevlja (15 geronto domaćica), Žabljak (4 geronto domaćice), Mojkovac (4 geronto domaćice), Kolašin (4 geronto domaćice), Berane (13 geronto domaćica), Andrijevica (3 geronto domaćice), Petnjica (3 geronto domaćice), Plav (6 geronto domaćica), Gusinje (2 geronto domaćice), Rožaje (9 geronto domaćica) i Cetinje (8 geronto domaćica). Koordinaciju projekta vrše centri za socijalni rad kroz redovne sastanke i obilaskе korisnika, kao i pružanjem podrške geronto domaćicama kako bi njihov rad bio što bolji i kvalitetniji.

Nastavljeno je širenje mreže dnevnih boravaka za stara lica u Crnoj Gori. Do sada je uspostavljeno šest dnevnih boravaka za stara lica i to: tri u Nikšiću, dva u Danilovgradu i jedan u Mojkovcu.

Uz podršku UNDP-ja i UNICEF-a, sprovodi se usluga porodični saradnik. Cilj ove usluge je da se ojačaju biološke porodice i njihove roditeljske kompetencije, kako bi djeca, posebno djeca od 0 do 3 godine života, odrastala u svojoj porodici. Pružalac ove usluge je NVO „Porodični centar“ – Kotor. Usluga se trenutno sprovodi u šest opština u Crnoj Gori i planirano je da se usluga razvije i proširi u svim opštinama u Crnoj Gori. U 2017. godini

ovom uslugom obuhvaćeno je 100 porodica u kojima je postignut cilj usluge – odrastanje djece u sopstvenoj porodici.

U cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja, njihove socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti, a u skladu s njihovim sposobnostima, uspostavljena je usluga smještaja u malu grupnu zajednicu u Bijelom Polju. Svrha uspostavljanja male grupne zajednice jeste da se djeci posveti veći stepen brige i pažnje dok se ne stvore uslovi da se djeca vrate biološkim roditeljima, usvoje ili smjeste u hraniteljsku porodicu i osnaže za samostalan život. Trenutno je u maloj grupnoj zajednici smješteno troje djece sa smetnjama u razvoju.

Do sada je osnovano 13 dnevnih centara, i to: u Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici i u sklopu transformaciju JU Dječji dom „Mladost”– Bijela. U 13 dnevnih centara evidentirano je 185 korisnika usluge dnevnog boravka (djece i mladih sa smetnjama i teškoćama).

U skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i međunarodno preuzetim obavezama, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji sa NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, uz podršku UNDP-ja i EU, 1. septembra 2015. godine uvelo je jedinstvenu, nacionalnu, besplatnu telefonsku SOS liniju za pomoć žrtvama nasilja u porodici koja predstavlja prvi i najvažniji kontakt za podršku žrtvama nasilja. Radom Nacionalne SOS linije za žrtve nasilja u porodici koordinira NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, linija je besplatna za pozive s bilo koje mreže u Crnoj Gori i dostupna 24 sata, 7 dana u sedmici. Servis osnažuje i pruža podršku žrtvi kroz sljedeće segmente: emocionalnu podršku, informisanje o pravima i mogućnostima za žrtvu, konsultacije i pomoć u kriznim situacijama, upućivanje na druge organizacije, ustanove i institucije i psihološko savjetovanje. Pilot SOS nacionalne linije za žrtve nasilja u porodici opravdao je svoje uvođenje sa 3.384 poziva ili, u prosjeku, 9,27 poziva dnevno na nacionalnom nivou u 2016. godini. U periodu od 1. januara do 30. juna 2017. godine na liniji je primljeno ukupno 1.728 poziva.

Iz raspoloživih podataka može se zaključiti da postoji trend razvoja usluga socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori. Najzastupljenija usluga u opštinama je dnevni boravak (dnevni centar). Tokom 2016. i 2017. godine postoje podaci o razvoju novih i inovativnih usluga (porodični saradnik), s tim što treba istaći da je usluga razvijena u pilot projektu i da za nju nijesu obezbijedena stabilna sredstva finansiranja.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana je mogućnost da djelatnost u oblasti socijalne i dječje zaštite, odnosno pojedine usluge, može, u skladu s ovim zakonom, pružati i organizacija, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice. Tokom proteklih godina, najveći broj usluga socijalne zaštite koje se finansiraju iz budžeta pružale su javne ustanove osnovane od strane države, odnosno opštine, uključujući i centre za socijalni rad. Organizacije civilnog društva, nevladine organizacije, privredna društva, preduzetnici i fizička lica

rjeđe su uključivani u pružanju usluga koje se financiraju iz sredstava javnih prihoda, pa ih je u narednom periodu, radi unapređenja sistema socijalne i dječje zaštite, neophodno više uključiti.

Socijalna i dječja zaštita je djelatnost od javnog interesa, a ostvarivanje javnog interesa obezbjeđuju država i lokalna samouprava, pod uslovima i na način propisan Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Zakonom je propisano da opština učestvuje u finansiranju mjera i programa razvoja socijalne i dječje zaštite, kao i u obezbjeđivanju materijalnih davanja, te da opština može osnovati ustanovu socijalne i dječje zaštite.

Sredstva za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se u budžetu države i budžetima lokalnih samouprava, kao i vršenjem djelatnosti pružalaca usluga. U budžetima lokalnih samouprava mogu se obezbijediti sredstva za materijalna davanja u socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana Zakonom i za usluge socijalne i dječje zaštite, kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreacija djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište - sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica, u skladu sa zakonom i druge usluge u skladu sa svojim materijalnim mogućnostima. Ukoliko opštine nijesu u mogućnosti da obezbijede sredstva za navedene usluge, u njihovom finansiranju učestvovala država.

Naime, Zakonom je propisna mogućnost, a ne obaveza, lokalnih samouprava u pogledu finansiranja i obezbjeđivanja usluga. Ovo za posljedicu ima nedovoljno učešće lokalnih samouprava u razvoju socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori jer se na taj način značajno umanjuje mogućnost poštovanja zakonskog principa prevencije institucionalizacije i dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju, kvalitet socijalne i dječje zaštite, ostvarenje prava i zadovoljavanje potreba korisnika u oblasti socijalne i dječje zaštite. U ovom kontekstu mora se istaći potreba za sistemskim unapređenjima u pogledu fiskalne decentralizacije, koja bi omogućila opštinama veća izdvajanja sredstava za usluge socijalne i dječje zaštite.

Socijalni karton – Informacioni sistem socijalnog staranja

Faza I projekata Socijalni karton – ISSS (2012. – 2014.) realizovana je u roku, na izuzetno kvalitetan način i u obimu značajno većem od inicijalno predviđenog. Informacioni sistem je pušten prvo u testni rad (8. jula 2014. godine), a zatim i u operativni rad od 1. januara 2015. godine. Operativni rad je počeo sa inicijalnim unosom odnosno revizijom oko 34.000 aktivnih predmeta za četiri osnovana materijalna davanja, pri čemu su ostvarene značajne budžetske uštede. U okviru ovog kompleksnog projekta, osim ICT infrastrukture, opremanja i itd., obezbjeđena je stručna podrška za definisanje pravnog i insitucionalno-organizacionog okvira, kao i intezivna, kontinuirana ulaganja u kadrovske kapacitete - mnogobrojne stručne obuke zaposlenih, ECDL, obuke za aplikativni softver, itd. neophonde za optimalno funakcionisanje sistema i unapređenje kapaciteta sektora.

Interoperabilnost (automatska razmjena podataka) realizovana je sa devet informacionih sistema (18 veb servisa) eksternih insitucija: Minisarstvo za informaciono društvo i tehnologije - Centralni registar stanovništva, Ministarstvo unutrašnjih poslova - Registar motornih vozila, Ministarstvo prosvjete, Uprava za nekretnine, Poreska uprava, Veterinarska uprava, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, Fond za zdravstveno osiguranje i Zavod za zapošljavanje, čime se podnosiocima zahtjeva i korisnicima omogućilo lakše ostvarivanje prava. Pored toga, sistem ima i import podataka od Ministarstva poljoprivrede za staračke naknade kao i od Elektroprivrede Crne Gore (subvencije za utrošenu električnu energiju). Od Zavoda za statistiku Crne Gore je preuzet Teritorijalni registar, a od Pošte Crne Gore Registar adresa pa su i ovi registri integrisani u Sistem. U sistemu su integrisani nacrti rješenja (preko 600) za sva davanja i usluge čime je postignuta uniformnost u postupanju centara za socijalni rad.

Pored obrade, obračuna i isplate materijalnih davanja (13), kao i prava po osnovu boračke i invalidske zaštite (11), kroz modul za vođenje slučaja radi se obrada i praćenje prava na usluge socijalne i dječje zaštite. Kroz BI modul (izvještavanje i poslovna analitika) unaprijeđeno je statistika, praćenje, kontrola kvaliteta i upravljanje. Ovo je ključni, reformski projekat sistema socijalne i dječje zaštite bez kojeg ne bi bila moguća optimalna primjena novih zakonskih i insitucionalnih rješenja. Po mišljenju stručnjaka, projekat ima potencijal da postane regionalni primjer po pitanju funkcionalnosti i integrisanosti.

Nakon uspješno sprovedene Faze I u roku se realizuje i Faza II: Integrisani informacioni sistem socijalnog staranja 2015. - 2017. godine. Faza II obuhvata sledeće komponente: izgradnja i integracija informacionog sistema za JUSDZ, monitoring i dalji razvoj funkcionalnosti, interoperabilnost i zgradnja kapaciteta (insitucionalni, tehnički i kadrovski). U svim JUSDZ i ZSDZ, obezbjeđeni su svi tehnički preduslovi (sistem strukturnog kabliranja, računarska mreža, povezivanje sa centralnom lokacijom tj. serverima u data centru Ministarstva javne uprave, održavanje i itd.). Za sve zaposlene, uspješno su organizovane obuke za osnovnu računarsku pismenost i za rad u sistemu. U okviru Informacionog sistema urađeni su e-Registri: licenciranih stručnih radnika, licenciranih pružaoca usluga, registari korsinika prava, hranitelja i staratelja.

Uvođenje sistema u JUSDZ, unos podataka o korisnicima ustanova i obuka zaposlenih za korišćenje aplikacije, uspješno je pilotiran su u JU Dom starih „Grabovac“ u Risnu (30. maj 2016. godine). Sistem je zatim implementiran u JU Dom starih „Bijelo Polje“ u Bijelom Polju, a tokom septembra i oktobra 2016. godine u JU Dječiji dom „Mladost“ Bijela, JU Zavod „Komanski most“ Podgorica i JU Centar za djecu i mlade „Ljubović“ Podgorica. Intenzivno se radilo na aplikaciji vođenja slučaja i na povezivanju centara za socijalni rad sa JUSDZ.

JUSDZ uspješno koriste informacioni sistem uz konstantnu podršku zaposlenih u MRSS - Direktorata za informatiku i analitičko-statističke poslove. Odbor za upravljanje projektom „Integrisani informacioni sistem socijalne zaštite“ odobrio je nastavak projekta do 31. septembra 2019. godine. U narednom periodu je neophodna intezivna podrška zaposlenima, dorada i

razvoj novih funkcionalnosti IS kao i obezbjeđenje višegodišnjih ugovora za održavanje softvera, hardvera, mreža i serverske infrastrukture.

Razlozi za donošenje nove strategije

U skladu s rezultatima „Analize primjene Strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori za period 2013. – 2017. godine“, mogu se identifikovati sljedeći razlozi za donošenje nove strategije:

- 1) Postoji potreba za unapređenjem normativnog okvira i sistema kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti u odnosu na: standarde usluga socijalne i dječje zaštite, sistem licenciranja pružalaca usluga, sistem licenciranja stručnih radnika, sistem akreditacije programa obuke, organizaciju, normative, standarde i način rada u centrima za socijalni radi i supervizijsku podršku.
- 2) Postoji potreba za daljim razvojem i unapređenjem usluga socijalne i dječje zaštite.
- 3) Postoji potreba za daljim smanjenjem korisnika koji koriste uslugu smještaja u ustanovama socijalne i dječje zaštite, s posebnim osvrtom na djecu.
- 4) Postoji potreba za daljim razvojem usluge porodičnog smještaja - hraniteljstva, s posebnim osvrtom na nesrodničko hraniteljstvo.
- 5) Postoji potreba za većim učešćem lokalnih uprava u unapređenju kvaliteta socijalne i dječje zaštite u lokalnim zajednicama.
- 6) Postoji potreba za povećanjem učešća organizacija civilnog društva, nevladinih organizacija, privrednih društava, preduzetnika i fizičkih lica u pružanju usluga socijalne i dječje zaštite na održiv način.

VIZIJA

Crna Gora je humano i ekonomski stabilno društvo, koje obezbjeđuje razvoj i kontinuitet kvalitetne socijalne i dječje zaštite, zasnovane na potrebama i najboljem interesu korisnika.

CILJEVI

Opšti cilj ove Strategije je unaprijeđen kvalitet života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihova osnaženost za samostalan i produktivan život.

Posebni ciljevi su:

- 1) Unaprijeđen normativni okvir u socijalnoj i dječjoj zaštiti;
- 2) Unaprijeđen sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti;

3) Unaprijeđene usluge socijalne i dječje zaštite i stvoreni preduslovi za nastavak deinstitucionalizacije.

* * *

Radi dostizanja navedenih posebnih ciljeva i opšteg cilja Strategije, planira se realizacija određenih mjera i zadataka.

MJERE I ZADACI

Posebni cilj 1: Unaprijeđen normativni okvir u socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Mjera 1.1. Preispitati odredbe u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti radi unapređenja kvaliteta socijalne i dječje zaštite.

Zadatak 1.1.1. Sačiniti analizu o potrebama za izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Zadatak 1.1.2. U skladu s rezultatima analize, sačiniti nacrt Zakona o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Mjera 1.2. Unaprijediti funkcionisanje centara za socijalni rad i standarde usluga socijalne i dječje zaštite.

Zadatak 1.2.1. Izvršiti analizu kojom će se preispitati organizacija, način rada, normativi i standardi centara za socijalni rad.

Zadatak 1.2.2. Preispitati usaglašenost ISSS sa zahtjevima kvalitetnijeg stručnog rada, uz mogućnost otklanjanja identifikovanih poteškoća.

Zadatak 1.2.3. Izvršiti analizu minimalnih standarda za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja, savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.

Zadatak 1.2.4. U skladu s rezultatima analize (zadatak 1.2.3.), izvršiti izmjene i dopune podzakonskih akata kojima su propisani minimalni standardi za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja, savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.

Zadatak 1.2.5. Izvršiti analizu i identifikovati potrebu za razvojem i standardizacijom novih usluga socijalne i dječje zaštite.

Mjera 1.3. Unapređenje materijalnih davanja i mjera aktivacije za korisnike materijalnog obezbjeđenja.

Zadatak 1.3.1. Praćenje broja korisnika materijalnih davanja u cilju preispitivanja sistema materijalnih davanja.

Zadatak 1.3.2. Uspostaviti funkcionisanje individualnih planova aktivacije u cilju socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja.

Posebni cilj 2: Unaprijeđen sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Mjera 2.1. Unaprijediti uslove za izdavanje licence za obavljanje djelatnosti pružalaca usluge i licence za rad.

Zadatak 2.1.1. Unaprijediti sistem licenciranja za pružaoce usluga i stručne radnike i vršiti praćenje njegove primjene (bližih uslova za izdavanje licence, obnavljanje licence, privremeno ukidanje i oduzimanje licence organizacijama i stručnim radnicima, i dr.), i unaprijediti rješenja u vezi sa sertifikacijom saradnika.

Zadatak 2.1.2. Izvršiti analizu stručnih poslova u oblasti socijalne i dječje zaštite.

Mjera 2.2. Preispitati akreditaciju programa obuke i jačati mehanizme primjene Etičkog kodeksa.

Zadatak 2.2.1. Izvršiti analizu akreditacije programa obuke.

Zadatak 2.2.2. U skladu s rezultatima analize, izvršiti izmjene i dopune podzakonskih akata.

Zadatak 2.2.3. Jačati primjenu Etičkog kodeksa.

Mjera 2.3. Obezbeđivati kontinuiranu obuku.

Zadatak 2.3.1. Razvijati programe obuke za stručne radnike, stručne saradnike, saradnike, volontere radi održavanja i unapređivanja stručnih kompetencija i kvaliteta stručnog rada.

Zadatak 2.3.2. Jačati kadrovske kapacitete inspekcije za socijalnu i dječju zaštitu, kroz učešće u obukama.

Mjera 2.4. Unaprijediti sistem supervizije stručnog rada.

Zadatak 2.4.1. Izvršiti analizu funkcionisanja supervizije u centrima za socijalni rad, kao i supervizijske podrške koju pruža Zavod za socijalnu i dječju zaštitu.

Zadatak 2.4.2. Modifikovati ulogu Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu u pravcu razvoja modela za eksternu superviziju, bez podrške na nivou predmeta (slučajeva), koja ima dominantno administrativnu komponentu.

Zadatak 2.4.3. Razviti model supervizije u centrima za socijalni rad, koji će omogućavati primjenu supervizije u razvojnom i aspektu podrške i razvoja stručnih radnika.

Zadatak 2.4.4. Razviti superviziju kod pružalaca usluga socijalne i dječje zaštite.

Posebni cilj 3: Unaprijeđene usluge socijalne i dječje zaštite i stvoreni preduslovi za nastavak deinstitutionalizacije.

Mjera 3.1. Mapirati potrebe korisnika radi unapređenja strateškog lokalnog planiranja.

Zadatak 3.1.1. Izraditi analizu o potrebama građana za uslugama u socijalnoj i dječjoj zaštiti u svim opštinama.

Zadatak 3.1.2. Revidirati i donijeti nove lokalne planove socijalne i dječje zaštite.

Mjera 3.2. Nastaviti s razvojem i uspostavljanjem usluga na lokalnom nivou.

Zadatak 3.2.1. Napraviti analizu učešća lokalnih uprava u finansiranju usluga socijalne i dječje zaštite.

Zadatak 3.2.2. Podsticati nastavak razvoja usluga socijalne i dječje zaštite prema potrebama identifikovanim u lokalnim planovima i uz mogućnost participacije lokalne uprave.

Zadatak 3.2.3. Propisati Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti obavezu lokalnih uprava da obezbjeđuju sredstva za održivo finansiranje određenih usluga socijalne i dječje zaštite.

Zadatak 3.2.4. Mapirati usluge socijalne i dječje zaštite, koje pružaju organizacije, privredna društva, predizetnici i fizička lica, o vrsti usluge, teritoriji na kojoj se pruža usluga, broju korisnika, kapacitetu pružaoca usluge, finansijskom aranžmanu za pružanje usluge i drugim parametrima za uvid u kvalitet usluge.

Zadatak 3.2.5. Razviti sistem monitoringa, evaluacije i izvještavanja za pružanje usluga od sredstava javnih prihoda (iz budžeta).

Zadatak 3.2.6. Obezbijediti da organizacije, preduzetnici, privredna društva i fizička lica, koji pružaju usluge socijalne i dječje zaštite iz sredstava javnih prihoda, ove usluge pružaju preko centara za socijalni rad.

Zadatak 3.2.7. Mapirati imovinu koju je država dobila na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o poklonu, zaključenih sa JUSDZ i napraviti plan korišćenja te imovine.

Mjera 3.3. Nastavak deinstitutionalizacije, podrška porodici i unapređenje nesrodničkog hraniteljstva.

Zadatak 3.3.1. Intenziviranje procesa deinstitutionalizacije, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju.

Zadatak 3.3.2. U okviru transformacije JU Dječji dom „Mladost” Bijela, razvijati uslugu porodični saradnik i prelazna stambena jedinica.

Zadatak 3.3.3. Unaprijediti međusektorsku saradnju i postupanja s ciljem prevencije napuštanja djece i smještaja u ustanove, u skladu s Protokolom o međusektorskoj saradnji u prevenciji napuštanja djece (2014).

Zadatak 3.3.4. Razvijati usluge podrške porodici (usluge porodični saradnik, preventivnih programa rada s porodicom, podrške porodici i djeci u riziku od napuštanja porodice i druge usluge podrške porodici).

Zadatak 3.3.5. Planirati i realizovati promociju usluge nesrodničkog hraniteljstva, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju.

Zadatak 3.3.6. Obezbijediti pripremu i podršku novih pružalaca usluge nesrodničko hraniteljstvo, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju.

Zadatak 3.3.7. Nastaviti s transformacijom ustanova za smještaj starijih.

Mjera 3.4. Uspostavljanje inovativnih usluga.

Zadatak 3.4.1. Podsticati razvoj inovativnih usluga socijalne i dječje zaštite, na državnom i lokalnom nivou, u skladu s obezbijeđenim sredstvima iz budžeta i drugih izvora.

Mjera 3.5. Unaprijediti obezbjeđenje ljudskih prava i zaštitu lica lišenih poslovne sposobnosti.

Zadatak 3.5.1. Obezbijediti da centri za socijalni rad izvrše reviziju starateljstva i iniciraju postupke za vraćanje poslovne sposobnosti korisnicima na smještaju u ustanovama socijalne i dječje zaštite.

PRIMJENA I KOORDINACIJA

Odgovorno planiranje i sprovođenje Strategije zahtijeva i planiranje na državnom, međuopštinskom i opštinskom nivou i usmjereno vođenje procesa primjene Strategije od strane nadležnog Ministarstva.

Neposrednu odgovornost za primjenu Strategije nosi Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

PRAĆENJE I OCJENJIVANJE

Praćenje (monitoring) i ocjenjivanje (evaluacija) Strategije neophodni su za ostvarivanje njenih punih efekata. Praćenje i ocjenjivanje Strategije omogućavaju kontinuitet u procjeni ostvarivanja planiranih ciljeva, na osnovu kojih se blagovremeno može modifikovati akcioni plan na osnovu objektivnih pokazatelja.

Mehanizam praćenja i ocjenjivanja Strategije usmjeren je na Akcioni plan za primjenu ove strategije, i sadrži sljedeće elemente:

- 1) tim za praćenje i ocjenjivanje Strategije;
- 2) redovno izvještavanje i ocjenjivanje; i
- 3) završna evaluacija primjene Strategije i Akcionog plana.

Tim za praćenje i ocjenjivanje Strategije biće sastavljen od predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, Uprave za inspekcijske poslove, Zajednice opština i predstavnika nevladinih organizacija koje se bave socijalnom i dječjom zaštitom i dr.

Redovno izvještavanje i ocjenjivanje

Tim ima zadatak da:

(a) razvije format za izvještavanje od strane aktera odgovornih za realizaciju mjera i zadataka koji će strukturno i logički pratiti strateški dokument, odnosno Akcioni plan za njegovu realizaciju;

(b) od aktera koji su Akcionim planom određeni kao odgovorni realizatori mjera, odnosno zadataka, zatraži izvještaj o realizaciji te mjere odnosno zadatka čija je realizacija planirana u izvještajnom periodu – najmanje jednom godišnje, prije kraja kalendarske godine;

(c) od prikupljenih izvještaja realizatora mjere odnosno zadatka sačini izvještaj za prethodnu godinu; i

(d) Vladi Crne Gore podnese izvještaj za prethodnu godinu.

Završna evaluacija primjene Strategije i Akcionog plana sprovede se kao eksterna nezavisna evaluacija, najkasnije šest mjeseci prije isteka važenja Strategije.

Uspješnost realizacije ove Strategije biće praćena pomoću indikatora definisanih Akcionim planom, kojima će se mjeriti efikasnost i efektivnost predloženih mjera.

AKCIONI PLAN

Sastavni dio Strategije je Akcioni plan za njenu primjenu.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije sadrži sljedeće podatke:

- koje mjere odnosno zadatke treba realizovati,
- u kom vremenskom okviru mjere odnosno zadatke treba realizovati,
- koji su indikatori i izvori verifikacije realizacije mjera odnosno zadataka,

- ko je odgovorni akter za realizaciju svake planirane mjere odnosno zadatka, i
- izvor finansijskih sredstava.

Akcioni plan se izrađuje za svaku godinu primjene Strategije, izuzetno za dvije godine.

SREDSTVA ZA PRIMJENU STRATEGIJE

Za realizaciju ove strategije korišće se: sredstva iz budžeta Crne Gore, budžeta lokalnih samouprava i donatorska sredstva.

**AKCIONI PLAN ZA 2018. GODINU
ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE ZA PERIOD OD 2018. DO 2022. GODINE**

OPŠTI CILJ			
Unaprijeđen kvalitet života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihova osnaženost za samostalan i produktivan život.			
Posebni cilj 1: Unaprijeđen normativni okvir u socijalnoj i dječjoj zaštiti.			
<i>Mjera 1.1. Preispitati odredbe u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti radi unapređenja kvaliteta socijalne i dječje zaštite.</i>			
Indikatori za realizaciju mjere: Rezultati analize primjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Broj i vrsta primijenjenih istraživačkih instrumenata za analizu primjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Broj profesionalaca uključenih u istraživanje za potrebe analize.			
Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 1.1.1. Sačiniti analizu o potrebama za izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.</i>	IV kvartal 2018. godine	ZSDZ Partneri: MRSS UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite MZ JUSDZ	Budžet CG

		LSU OCD	
Mjera 1.2. Unaprijediti funkcionisanje centara za socijalni rad i standarde usluga socijalne i dječje zaštite.			
Indikatori za realizaciju mjere:			
Rezultati analize kojom će se preispitati organizacija, način rada, normativi i standardi centara za socijalni rad; Donijet Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji, normativima, standardima i procedurama centara za socijalni rad; Obezbjediti konitnuiranu optimizaciju ISSS, pravovremenu implementaciju izmjena i dopuna zakona i pravilnika kroz ISSS i statističko izvještavanje i analitiku radi unapređenja kvaliteta stručnog rada.			
Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
Zadatak 1.2.1. Izvršiti analizu kojom će se preispitati organizacija, način rada, normativi i standardi centara za socijalni rad.	III kvartal 2018. godine	ZSDZ Partneri: MRSS UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite MZ JUSDZ LSU	Budžet CG
Zadatak 1.2.2. Preispitati usaglašenost ISSS sa zahtjevima kvalitetnijeg stručnog rada, uz mogućnost otklanjanja identifikovanih poteškoća.	III kvartal 2018. godine	MRSS Partneri:	Budžet CG

.		ZSDZ UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite JUSDZ UNDP	
<i>Zadatak 1.2.3.</i> Izvršiti analizu minimalnih standarda za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja, savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.	II kvartal 2018. godine	ZSDZ Partneri: MRSS UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite JUSDZ OCD Privredna društva Preduzetnici	Budžet CG
<i>Mjera 1.3. Unapređenje materijalnih davanja i mjera aktivacije za korisnike materijalnog obezbjeđenja.</i>			
Indikatori za realizaciju mjere			
Razvijene mjere aktivacije za uključivanje u programe zapošljavanja i radnog angažovanja; Broj korisnika materijalnog obezbjeđenja uključen u programe zapošljavanja i radnog angažovanja.			
Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 1.3.1.</i> Praćenje broja korisnika materijalnih davanja u cilju preispitivanja sistema materijalnih davanja.	U kontinuitetu	MRSS	Budžet CG

<p><i>Zadatak 1.3.2.</i> Uspostaviti funkcionisanje individualnih planova aktivacije u cilju socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja.</p>	<p>U kontinuitetu</p>	<p>MRSS</p> <p>Partneri: CSR ZZZCG</p>	<p>Budžet CG</p>
<p>Posebni cilj 2: Unaprijeđen sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti.</p>			
<p><i>Mjera 2.1. Unaprijediti uslove za izdavanje licence za obavljanje djelatnosti pružalaca usluge i licence za rad.</i></p>			
<p>Indikatori za realizaciju mjere</p> <p>Izmijenjen Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite; Broj izdatih licenci za obavljanje djelatnosti; Izmijenjen Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za stručne radnike; Broj izdatih licenci stručnim radnicima.</p>			
<p>Zadatak</p>	<p>Rok / Vremenski okvir</p>	<p>Odgovorni akter za realizaciju zadatka</p>	<p>Potrebni resursi (izvor)</p>
<p><i>Zadatak 2.1.1.</i> Unaprijediti sistem licenciranja za pružaoce usluga i stručne radnike i vršiti praćenje njegove primjene (bližih uslova za izdavanje licence, obnavljanje licence, privremeno ukidanje i oduzimanje licence organizacijama i stručnim radnicima, i dr.), i unaprijediti rješenja u vezi sa sertifikacijom saradnika.</p> <p>Aktivnost 1: Izmijeniti Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za</p>	<p>I kvartal 2018. godine</p>	<p>Aktivnost 1. i 2. MRSS</p>	<p>Budžet CG</p>

<p>obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite</p> <p>Aktivnost 2: Izmijeniti Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za stručne radnike.</p>	<p>I kvartal 2018. godine</p>	<p>Partneri: UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite ZSDZ OCD</p>	
<p>Aktivnost 3: Uspostavljanje licenciranja stručnih radnika</p>	<p>II kvartal 2018. godine</p>	<p>Aktivnost 3: ZSDZ</p> <p>Partneri: MRSS UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite OCD</p>	
<p>Aktivnost 4: Uspostavljanje licenciranja pružalaca usluga</p>	<p>III kvartal 2018. godine</p>	<p>Aktivnost 4: MRSS</p> <p>Partneri: UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite ZSDZ OCD</p>	

Mjera 2.3. Obezbjediti kontinuiranu obuku.**Indikatori za realizaciju mjere:**

Broj akreditovanih programa obuke;
Broj stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika koji su završili obuku po akreditovanim programima obuke.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 2.3.1.</i> Razvijati programe obuke za stručne radnike, stručne saradnike, saradnike, volontere radi održavanja i unapređivanja stručnih kompetencija i kvaliteta stručnog rada.	U kontinuitetu	ZSDZ Partner: MRSS	Budžet CG
<i>Zadatak 2.3.2.</i> Jačati kadrovske kapacitete inspekcije za socijalnu i dječju zaštitu, kroz učešće u obukama.	U kontinuitetu	ZSDZ	Budžet CG

Mjera 2.4. Unaprijediti sistem supervizije stručnog rada.**Indikatori za realizaciju mjere:**

Analiza funkcionisanja supervizije u centrima za socijalni rad i eksterne supervizijske podrške koju pruža Zavod za socijalnu i dječju zaštitu.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter zrealizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 2.4.1.</i> Izvršiti analizu funkcionisanja supervizije u centrima za socijalni rad, kao i eksterne supervizijske podrške koju pruža Zavod za socijalnu i dječju zaštitu.	I kvartal 2018. godine	ZSDZ Partneri: MRSS	Budžet CG

		UIP – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite CSR	
Posebni cilj 3: Unapređenje usluga socijalne i dječje zaštite i stvoreni preduslovi za nastavak deinstitucionalizacije.			
Mjera 3.1. Mapirati potrebe korisnika radi unapređenja strateškog lokalnog planiranja.			
Indikatori za realizaciju mjere:			
Analize o potrebama građana za uslugama u socijalnoj i dječjoj zaštiti; Broj novih lokalnih planova socijalne i dječje zaštite.			
Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 3.1.1.</i> Izraditi analizu o potrebama građana za uslugama u socijalnoj i dječjoj zaštiti u svim opštinama.	II kvartal 2018. godine	LSU Partneri: MRSS ZSDZ CSR OCD	Budžet LSU
<i>Zadatak 3.1.2.</i> Revidirati i donijeti nove lokalne planove socijalne i dječje zaštite	II kvartal 2018. godine	LSU	Budžet LSU

Mjera 3.2. Nastaviti saradnjom i uspostavljanjem usluga na lokalnom nivou.

Indikatori za realizaciju mjere:

Broj novih usluga socijalne i dječje zaštite;

Analiza učešća lokalnih uprava u finansiranju usluga socijalne i dječje zaštite;

Popis imovine koju je država dobila na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o poklonu zaključenih sa JU socijalne i dječje zaštite i Plan korišćenja navedene imovine.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 3.2.1.</i> Napraviti analizu učešća lokalnih uprava u finansiranju usluga socijalne i dječje zaštite.	Od II kvartala 2018. godine – u kontinuitetu	LSU Partneri: MRSS ZSDZ CSR Pružaoци usluga socijalne i dječje zaštite OCD	Budžet lokalnih uprava
<i>Zadatak 3.2.7.</i> Mapirati imovinu koju je država dobila na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o poklonu zaključenih sa JUSDZ i napraviti plan korišćenja te imovine. Aktivnost 1: Mapirati imovinu koju je država dobila na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o poklonu zaključenih sa JUSDZ.	I kvartal 2018. godine	MRSS	Budžet CG

		Partneri: Direkcija za imovinu JUSDZ	
--	--	--	--